

MEDIA SAVODXONLIGINI SHAKLLANTIRISHNING SAMARALI TA'LIM

Mualiflar: Sayfullayeva Ramziya Razzoq qizi¹,

Mahmudov Mirshod Bahodir o`gli².

^{1,2}Angren Universiteti asissenti

tel: +998(97)589911, sayriddinramziya@gmail.com

Annotatsiya:

Maqolada yosh avlodning mediasavodxonligini shakllantirish muammosi haqida soʻz boradi. Uni hal qilish uchun quyidagilar zarur: yoshlarning ommaviy axborot vositalari mahsulotlarini iste'mol qilish, tekshirish va baholash bo'yicha tanqidiy fikrlashni rivojlantirish; manipulyatsiyaga, buzg'unchi ta'sirlarga va dushmanlik tashviqotiga qarshi turish qobiliyatini shakllantirish; internet makonida o'zaro munosabatlar madaniyatini va o'z axborot makonini himoya qilish qobiliyatini rivojlantirish. Mualliflar jamoasi tomonidan ishlab chiqilgan seminar va amaliyot metodikasi tavsiflangan: darslarning mantiqiy ketma-ketligi (motivatsiya, o'qishga undash; amaliy usullarni o'rgatish; natijalarni tekshirish; aks ettirish); o'rganish shakllari va usullari (viktorinalar, tanlovlar, treninglar, mahorat darslari). Seminarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun quyidagilar muhimligi ko'rsatilgan: interfaollik, o'yin usullari, hissiy yengillik uchun o'rganish texnikasi, namuna bo'yicha o'rganish va haqiqiy media mahsulotlari. Seminarining samaradorligi tasdiqlandi. Yutuqlar dinamikasi faktlarni hukmlardan ajratish va noto'g'ri ma'lumotlarni aniqlash qobiliyatida sezilarli ijobiy o'zgarishlarni ko'rsatdi. Tekshirilmagan ma'lumotlarni tarqatish mas'uliyatini anglab etgan talabalar soni va tegishli axborot makonini yaratish muhimligini anglagan talabalar soni ham ortdi.

Kirish

Soʻnggi paytlarda dunyoda mediasavodxonlikka qiziqish ortib bormoqda. Jamiyat axborot texnologiyalarining fuqarolar ruhiyati, xulq-atvori, xohish-istaklari va qadriyatlariga ta'siri ko'lamini anglab yetishi bilanoq buzg'unchi siyosiy, ijtimoiy va boshqa ta'sirlarning oldini olish uchun aholining mediasavodxonligini shakllantirish vazifasi dolzarb bo'lib qoldi. Jahon hamjamiyatida mediasavodxonlikni shakllantirish muammosi turlicha hal qilinmoqda. Ba'zi mamlakatlar mediasavodxonlikni o'qish, sharhlash va axborot mazmunini

yaratish qobiliyati sifatida izohlaydi va shuning uchun tanqidiy fikrlashni rivojlantirish muhim deb hisoblaydi. Boshqalar esa, mediasavodxonlik nafaqat tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, balki xulq-atvor va psixologik ko'nikmalarni shakllantirishdir, deb hisoblashadi. Media savodxonligini o'rgatish bo'yicha jahon tajribasi katta qiziqish uyg'otadi. Media savodxonligining nazariy jihatlarini N. Pryxodkina tomonidan ko'rib chiqilgan [2]. U media-ta'limning asosiy nazariyalarini ta'riflaydi: semiotik yondashuv, mafkuraviy yondashuv, ommaviy san'at yondashuvi sifatida media, amaliy yondashuv, foydalanish va qoniqish yondashuvi, proteksionistik yondashuv, axloqiy yondashuv, tanqidiy fikrlash yondashuvi, ijtimoiy va madaniy yondashuv va media-didaktik yondashuv. Jin Yang [3] ta'lim va bilimlarni rivojlantirishga konstruktivistik yoki ijtimoiy-madaniy yondashuvga asoslanib, bilim eng yaxshi munozaralarda ishtirok etish va bilim yaratishga hissa qo'shish orqali o'rganiladi. Uning tadqiqotida ijtimoiy media dialogik o'rganishni osonlashtirish va shu bilan ta'lim maqsadlari va vazifalarini amalga oshirishga yordam berish potentsialiga ega ekanligi haqidagi tezisni taklif qiladi va muhokama qiladi. Qo'llanma [4] induktiv tarzda o'qitishni va iloji boricha talabalarning ommaviy axborot vositalari bilan bevosita tajribasidan boshlashni ta'kidlaydi. Media tadqiqotlarining asosiy usuli - bu "spiral o'quv dasturi", pedagog Jerom Bruner [5] tomonidan ishlab chiqilgan konsepsiya bo'lib, yoshlarning mediasavodxonligi muammosini siyosiy nuqtai nazardan ko'taradi va vaqt o'tishi bilan uning ahamiyati pasayib borishini ta'kidlaydi. qabul qilib bo'lmaydi. Muammoning amaliy jihati va yoshlar o'rtasida mediasavodxonlikni rivojlantirish [6] da o'rganilgan. Maqolada [7] mualliflar mediasavodxonlik darajasini insonning media xabarlarini tushunish, tahlil qilish va baholash qobiliyati nuqtai nazaridan baholay oladigan vositani ishlab chiqish muammosiga to'xtalib o'tadi. M.Xameleers [8] noto'g'ri ma'lumotlarning mediasavodxonligini tahlil qiladi va dalillarga asoslangan noto'g'ri ma'lumotlar faktsiz noto'g'ri ma'lumotlardan ko'ra to'g'riroq ko'rilishini ta'kidlaydi va axborot vositalarining savodxonligi bo'yicha aralashuvlar va fakt tekshiruvlarining kombinatsiyasi muammoni kamaytirishda eng samarali hisoblanadi. kelishuv va mamlakatlar bo'ylab noto'g'ri ma'lumotlarning aniqligi. Nemis tili amaliy mashg'ulotlarida va fakultativ kursda quyidagi media-ta'lim usullaridan P.Pokrovskaya [9] media-biografik

metod, mediamatnni hikoyaviy tahlil qilish metodi va L.Kolbergning axloqiy dilemma usuli va uning samaradorligini isbotlaydi. I. Waterman [10] mediasavodxonlikning psixologik va pedagogik xususiyatlarini taqdim etadi. Ukrainada mediasavodxonlikni o'rgatish metodikasi ilmiy ishlarda yoritilgan [11 ; 12] .

Mavjud axborot tahdidlarining ko'pligi sharoitida biz yoshlar o'rtasida mediasavodxonlikning quyidagi tarkibiy qismlarini rivojlantirishni maqsadga muvofiq deb bilamiz:

1. Tanqidiy fikrlash (ommaviy axborot vositalariga tanqidiy munosabatda bo'lish, ularni tekshirish bo'yicha amaliy ko'nikmalarga ega bo'lish, dalillarni hukmlardan ajrata olish, manipulyativ tarkibni, soxta, tashviqotni aniqlash qobiliyati);
2. Internet makonida axborotni yaratish, tarqatish va iste'mol qilishga mas'uliyat bilan munosabatda bo'lish;
3. Buzg'unchi ta'sirlarga, psixologik manipulyatsiyaga, tashviqot va dezinformatsiyaga qarshi turish qobiliyati;
4. "axborot" shovqiniga e'tibor bermaslik qobiliyati.

Ta'lim muassasasi sharoitida bunday rivojlanish, agar talabalar ushbu maqolaning alohida mualliflari tomonidan ishlab chiqilgan mediasavodxonlik bo'yicha maxsus seminardan o'tishlari mumkin bo'ladi [1; 13 – 15] *Maqolaning maqsadi* Ukrainada mediasavodxonlikni shakllantirishning samarali ta'lim amaliyotini ishlab chiqish va amalga oshirishdir. Tadqiqot vazifalari: mediasavodxonlik bo'yicha seminarining mazmuni va metodikasini ishlab chiqish; bakalavriatda amaliyot samaradorligini tekshirish.

Axborotni tarqatishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Tarkibni ko'rib chiqish va uni boshqa manbalarda tekshirish tavsiya etiladi. Axborotni hissiyotlar bosimi ostida emas, balki ongli ravishda, mualliflik huquqi, axloqiy-huquqiy me'yorlarga rioya qilgan holda tarqatish muhimligi ta'kidlanadi.

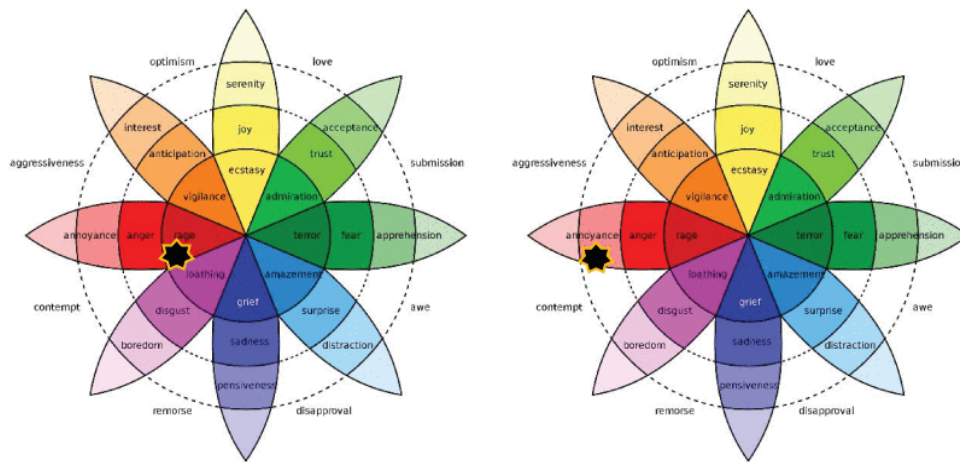
Axborot pufakchasining oldini olish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

- – Brauzerdan inkognito rejimida foydalanish;
- – Qidiruv tarixi va cookie-fayllarni vaqti-vaqti bilan o'chirib tashlash;
- - Ongli ravishda boshqa nuqtai nazarlarni topish;
- – Yangiliklarni ijtimoiy tarmoqlardagi havolalar orqali emas, to'g'ridan-to'g'ri yangiliklar saytlaridan o'qing;

Darsda talabalarga haddan tashqari hissiy xarakterdagi xabar taklif etiladi. Xabarni o'qib chiqqandan so'ng, talabalar ushbu tuyg'uni his-tuyg'ular g'ildiragida belgilashlari kerak (amerikalik psixolog tomonidan ishlab chiqilgan his-tuyg'ularni identifikatsiyalash va kuchlilikning moslashuvchan modeli)

Tasvirlardan ko'rinib turibdiki, birinchi his-tuyg'u "G'azab" deyarli g'ildirakning markazida yulduzcha bilan belgilangan va hissiy pauzadan so'ng belgi g'ildirakning chetiga o'tdi.

Har ikkala yorliqli chizma ham ekranda ko'rsatiladi, shunda trening ishtirokchilari hissiyot kuchini kamaytirish yoki diqqat markazini o'zgartirishda "hissiy pauza" texnikasining samaradorligini o'zlari ko'rishlari mumkin. Inson psixikasi nuqtai nazaridan axborotni buzg'unchi xurujlar mexanizmi va o'z-o'zini egallashning samarali usullari tushuntiriladi.

1- Rasm Axborot vositalarini o'qishdan oldin (chapda) va keyin (o'ngda) his-tuyg'u va uning kuchini aniqlash

Xulosa: Ma'lumotni oqilona va muvozanatli iste'mol qilish, hissiy pauza qilish, mazmunni xolis va tanqidiy baholash qobiliyatini rivojlantirish muhimdir.

“Refleksiya” sinfi amaliyot davomida olingan bilimlarni sinab ko'rish va ko'nikmalarni mustahkamlash uchun mo'ljallangan. Talabalar yana test sinovidan o'tishlari va tugallangan amaliyot bo'yicha o'zlarining taassurotlari haqida qisqacha sharh yozishlari taklif etiladi. Fikr-mulohaza quyidagi savollarga batafsil javoblarni o'z ichiga olishi kerak:

1. Siz “mediasavodxonlik”ni zamonaviy inson tarbiyasining muhim elementi deb hisoblaysizmi?
2. OAV ma'lumotlarini qanday tekshirishni bilasizmi?
3. Ijtimoiy tarmoqlarda axborot tarqatishda ongli va mas'uliyatli bo'lish muhimmi?
4. Amaliyot siz uchun foydali bo'ldimi?

Ta'riflangan seminar dinamikdir va agar kerak bo'lsa, ba'zi sinflar, masalan, "Faktlarni tekshirish" hajmini oshirish mumkin.

I-JADVAL Pedagogik tajriba natijalari

Task Type	Verification	Number of questions	Number of correct answers (average)		Dynamics, number of questions
			Before the workshop	After the workshop	
test	understanding the essence, components, and requirements of media literacy	7	4	6	2
quiz	The ability to distinguish judgments and facts	20	10	18	8
task	Skills to analyze information (identify primary sources, check content and photos)	5	2	4	2
exercise	Ability to separate information noise		20	54	34

Natijalarni talqin qilish. “Ommaviy axborot vositalari savodxonligi haqida nima bilasiz” testi va “Haqiqiy-noto‘g‘ri ma’lumot” mashqlari ijobiy ishlash tendentsiyasini aniqladi: o‘rtacha har ikkala vosita bo‘yicha to‘g‘ri javoblar soni 2 taga oshdi. Fakt yoki hukm viktorinasida dinamika +8 to‘g‘ri javobni tashkil etdi. Ko‘rsatmalarni o‘qishda diqqatni aniqlash uchun mashqni to‘g‘ri bajargandan keyin 20 talaba darsdan oldin va 54 talaba.

Shunday qilib, test natijalari media savodxonligining mohiyatini tushunishning past darajasini, faktlar va hukmlarni ajrata olmaslikni, shuningdek, eksperiment boshida ma'lumotlarning ishonchliligini tekshirish usullarini bilmaslikni va bilimning sezilarli yaxshilanishini ko'rsatadi. va tajriba oxirida ko'nikmalar. Oxirgi vosita tufayli biz e'tibor, diqqatni jamlash qobiliyati va mantiqiy fikrlash kuchayganligini ta'kidlaymiz.

Xulosa

Shunday qilib, barcha formatdagi ommaviy axborot vositalari yoshlarning ruhiyati va xulq-atvoriga ham ijobiy, ham buzg‘unchi ta’sir ko‘rsatuvchi kuchli omil hisoblanadi. Shu bois o‘quvchilarning media savodxonligini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy sharoitda mediasavodxonlik tanqidiy fikrlash qobiliyatini, ommaviy axborot vositalari xabarlarini tekshirish uchun amaliy ko'nikmalarning mavjudligini o'z ichiga olishi kerak; Internet makonida axborotni yaratish, tarqatish va iste'mol qilishga mas'uliyat bilan munosabatda bo'lish; buzg'unchi ta'sirlarga, psixologik

manipulyatsiyaga, tashviqotga, dezinformatsiyaga qarshi turish qobiliyati; kiberxavfsizlik ko'nikmalari. Ta'lim muassasasi sharoitida, agar talabalar media savodxonligi bo'yicha maxsus seminardan o'tsa, bunday rivojlanish mumkin. Seminar uchun darslarning mantiqiy ketma-ketligi muhim (qiziqish, motivatsiya, amaliy ko'nikmalar; o'quvchilarning muvaffaqiyatini tekshirish; aks ettirish); interaktiv va o'yin usullaridan foydalanish (viktorinalar, tanlovlar, treninglar, mahorat darslari); haqiqiy misollardan o'rganish, va barcha turdagi real media xabarlar. Pedagogik eksperiment natijalariga ko'ra, tanqidiy ommaviy axborot vositalarini iste'mol qilish ko'nikmalari takomillashtirilganligi qayd etildi, faktlarni hukmlardan farqlash, soxta va tashviqotni aniqlash ko'nikmalari shakllantirildi. Seminar hissiy tushirish usullarini va psixologik manipulyatsiyaga qarshi kurashish usullarini o'rganishga imkon berdi. Talabalarda Internet makonida axborot yaratish va tarqatishga mas'uliyatli munosabat shakllanganligini ta'kidlash uchun asoslar mavjud. Bunday seminarni o'tkazish o'qituvchidan yuqori darajadagi mediasavodxonlikka, rivojlangan muloqot ko'nikmalariga, turli raqamli interaktiv o'qitish usullaridan foydalanish ko'nikmalariga ega bo'lishini talab qiladi. Shu sababli, keyingi tadqiqotlar istiqbolida o'qituvchilarning profilini tayyorlash rejalashtirilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. R. Wallis, and D. Buckingham, "Media literacy: the UK's undead cultural policy," International Journal of Cultural Policy, 2016.
2. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10286632.2016.1229314>.
3. Yu. Rudenko, N. Dehtiarova, S. Petrenko, and V. Horokhova, "Development of media literacy of the young generation: a practical aspect of the problems," Physical and mathematical education, vol. 37, No 5, 2022, pp. 56–63. <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2022-037-5-008>.
4. A. Arooj, G. Saima, S. Noshina, H. Mian, and A. Muhammad, "Revisiting media literacy measurement: Development and validation of 3-factor media literacy scale,"

Journal of Computer Assisted Learning, vol. 38, 2022.
<https://doi.org/10.1111/jcal.12682>. 5.M. Hameleers, “Separating truth from lies: comparing the effects of news media literacy interventions and fact-checkers in response to political misinformation in the US and Netherlands,” Information, Communication & Society, vol. 25, 2020, pp. 1-17.
<https://doi.org/10.1080/1369118X.2020.1764603>.

6.P. L. Pokrovskaya, “Formation of media competence of students of humanitarian faculties during the study of specialized disciplines,” Information Technologies and Learning Tools, vol. 71(3), 2019, pp. 215–226.
<https://doi.org/10.33407/itlt.v71i3.2558>.

7. I.M. Watermann, “Pflege 4.0. Auswirkung auf die praktische Berufsausbildung von Pflegekräften,” Hausarbeit (Hauptseminar) – Pädagogik – Berufserziehung, Berufsbildung, Weiterbildung – Arbeiten publizieren: Bachelorarbeit, Masterarbeit, Hausarbeit oder Dissertation, München: GRIN Verlag, 2017.
<https://www.grin.com/document/383437>.

